
**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΦΑΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ:
ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΑΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ**

**A STUDY ON THE CONTRIBUTION OF
MUSIC THERAPY TO THE TREATMENT
OF AUTISTIC SPECTRUM OF CHILDREN:
SENSORY INTERVENTIONS**

Της Συνοδινού Αλεξάνδρα-Μαρία

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται

στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ-
Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος
Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο:
«Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή-
Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης».

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^{ος} Επιβλέπων: Συριοπούλου Χριστίνα, Επίκουρη
Καθηγήτρια στο Τμήμα Εκπαιδευτικής & Κοινωνικής
Πολιτικής

2^{ος} Επιβλέπων: Καραμπατζάκη Ζωή, Διδάκτωρ Ειδικής
Αγωγής και Σχολική Σύμβουλος

3^{ος} Επιβλέπων: Σταθοπούλου Αγάθη, Διδάκτωρ Ειδικής
Αγωγής και Ψυχολογίας ΕΚΠΑ

Κομοτηνή/Αθήνα, 2018

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική μελετήθηκε η συμβολή της μουσικοθεραπείας στη βελτίωση των δυσκολιών αυτιστικού φάσματος των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, στη διπλωματική δόθηκε έμφαση στις βελτιώσεις, που μπορεί να επιφέρει η μουσικοθεραπεία σε ζητήματα της ζωής του παιδιού, που αφορούν στη συμπεριφορά και στην επικοινωνία. Επιπλέον, ιδιαίτερη αναφορά έγινε στην επίδραση της μουσικοθεραπείας στις αισθήσεις των παιδιών με αυτισμό. Για την εκπλήρωση του ερευνητικού στόχου πραγματοποιήθηκε πρωτογενής και δευτερογενής έρευνα. Προκειμένου να διαπιστώσουμε την επίδραση της μουσικοθεραπείας στα παιδιά με αυτισμό πραγματοποιήσαμε πρωτογενή έρευνα σε 100 εκπαιδευτικούς, που εργάζονται σε κάποια τάξη ειδικού σχολείου, και έχουν χρησιμοποιήσει τη μουσικοθεραπεία ως μέσο θεραπείας για τα αυτιστικά παιδιά. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 31 με 40 ετών και διαθέτουν επαγγελματική εμπειρία 12 έως και 17 έτη. Επίσης, η πλειοψηφία του δείγματος (36%) έχει παρακολουθήσει σχετικά σεμινάρια και έχει χρησιμοποιήσει τη δεκτική/παθητική θεραπεία. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν τις θετικές αντιλήψεις του δείγματος για τη θετική συμβολή της μουσικοθεραπείας στα παιδιά με αυτισμό και συγκεκριμένα στη βελτίωση της συμπεριφοράς τους, των επικοινωνιακών τους δεξιοτήτων και της αισθητηριακής ολοκλήρωσης.

Λέξεις κλειδιά: μουσικοθεραπεία, αυτισμός, αισθητηριακή ολοκλήρωση

Abstract

In this Dissertation, the contribution of music therapy to the improvement of the autistic spectrum of children was studied. More specifically, the Dissertation emphasized the improvements that music therapy can bring to children's behavioral and communication issues. In addition, particular reference was made to the effect of music therapy on the senses of children with autism. In order to meet the research goal, primary and secondary research was carried out. In order to determine the effect of music therapy on children with autism, we conducted a survey on a sample of 100 people working in a special school classes and have used music therapy as a means of treatment for autistic children. The majority of the participants belong to the age group of 31 to 40 years and have a professional experience of 12 to 17 years. Also, a majority of the sample (36%) has attended relevant seminars and has used the receptive / passive treatment. The results of the research have highlighted the positive perceptions of the sample as concerning the positive contribution of music therapy to children with autism and in particular to improve their behavior, communication skills and sensory integration.

Key words: music therapy, autism, sensory integration

Βιβλιογραφία

- Alvin, J.-Warwick, A. (1991). *Music Therapy for the autistic Child*, 2η εκδ., Oxford: Oxford University Press.
- American Music Therapy Association. (2014, January 23). *www.musictherapy.org*. Ανάκτηση: Ιούνιος 29, 2018, από SETTING THE RECORD STRAIGHT: What musictherapy is and is not: https://www.musictherapy.org/amta_press_release_on_music_therapy_-_jan_2014/
- Agrotou, A. (1988). A Case Study: Lara. *British Journal of Music Therapy*, 2 (1), 17 – 23. Doi:10.1093/jmt/38.1.51
- Ayres A.J. (1978). Learning Disabilities and the Vestibular System. *Journal of Learning Disabilities*, 18, 1, 123-135. Doi: 10.1177/002221947801100104
- Abdi, S., Khalessi, M., Khorsandi, M. & Gholami, B. (2001). Introducing Music as a Means of Habilitation for Children with Cochlear Implants. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 59, 121-123. Doi: 10.1016/S0165-5876(01)00460-8
- AMTA. (2014). *What is music therapy?* Ανάκτηση Ιούνιος 15, 2018, από *www.musictherapy.org*: <https://www.musictherapy.org/>
- APA. (2013). Ανάκτηση Δεκέμβρης 27, 2015, από *www.dsm5.org*: <http://www.dsm5.org/Documents/Autism%20Spectrum%20Disorder%20Fact%20Sheet.pdf>
- Autism hellas. (2018). *www.austismhellas.gr*. Ανάκτηση Ιούνιος 30, 2018, από https://autismhellas.gr/wp-content/uploads/2018/03/odigos_diagnosis.pdf

- Barrow - Moore, J. (2007). *The effects of music therapy on the social behavior of children with autism*. California: California State University .
- Bender, L. (1982). In memoriam Leo Kanner, MD June 13, 1894–April 4, 1981. *J Am Acad Child Psychiatry*, 21(1), 88 - 89.
- Bennett, P. (2010). *Κλινική ψυχολογία και ψυχοπαθολογία*. Αθήνα: ΠΕΔΙΟ.
- Berger, D. (2002). *Music Therapy, Sensory Integration and the Autistic Child*. London : Jessica Kingsley Publishers.
- Burns , D. (2001). The effect of the Bonny method of guided imagery and music on the mood and life quality of cancer patients. *Journal of music therapy*, XXXVII (1), 51 - 65. Doi: 10.1093/jmt/38.1.51
- C.A.M.M.O. (n.d). <http://www.cammomusic.org>. Ανάκτηση Ιούνιος 26, 2018, από <http://www.cammomusic.org/cammo-offers/music-therapy/what-is-music-therapy>
- Camarata, S. (2014). Validity of early identification and early intervention in autism spectrum disorders: Future directions. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 16(1), 61-68. Doi: 10.3109/17549507.2013.864708
- Capps, L., Sigman , M., & Mundy , P. (1994). Attachment security in children with autism. *Development and Psychopathology*, 2, 249 - 261. Doi: 10.1017/S0954579400004569
- Copeland, L., & Buch , C. (2013). Early Intervention Issues in Autism Spectrum Disorders. *Autism*, 3(1), 2-7. Doi:13.1017/S0954579400004569
- Corsello, C. (2005). Early intervention in autism. *Infants & Young Children*, 18(2), 74 - 85. Doi:10.1017/S0954579400004569
- Crawford, J. W. (1961). *The Effect of Arts Experience on the Self-Concept of Institutionalized Adolescent Female Mental Retardates*. Ed. D. Dissertation, The Penn. State Univ. Dissertation Abstracts, 1961, 22, 3919A. (University Microfilms No. 62-02,017).

- Darnley - Smith , R., & Patey , H. (2004). *Music Therapy*. London: Sage.
- Darnley - Smith, R., & Patey, H. (2003). *Music Therapy*. London: Sage Publications.
- Dawson, G. (2008). Early behavioral intervention, brain plasticity, and the prevention of autism spectrum disorder. *Development and Psychopathology*, (20), 775 - 803. Doi: 10.1017/S0954579408000370
- Francis, K. (2005). Autism Interventions. A Critical Update. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 47, 493-499. Doi: 10.1017/S0012162205000952
- Geretsegger , M., Elefant , C., Mossler , K., & Gold , K. (2014). Music therapy for people with autism spectrum disorder. *Cochrane Developmental, Psychosocial and Learning Problems Group*, 6, 123-140. Doi: 10.1002/14651858.CD004381
- Gadberry, A.L. (2011). A survey of the use of aided augmentative and alternative communication during music therapy sessions with persons with autism spectrum disorders. *Journal of Music Therapy*, 48(1), 74-89. DOI: 10.1093/jmt/48.1.74
- Ghasemtabar SN, et al. (2015). Music therapy: An effective approach in improving social skills of children with autism. *Adv Biomed Res*, 4, 157. DOI: 10.4103/2277-9175.161584
- Gold , C., Wigram , T., & Elefant , C. (2006). Music therapy for autistic spectrum disorder. *Cochrane database for systematic reviews*, 2, 140-145. DOI: 10.1002/14651858
- Gunsberg, A. S. (1991). Play as improvisation. The benefits of music for developmentally delayed young children's social play. *Early Child Development and Care*, 66 (2), 145-147. DOI: 10.1080/0300443910660108

- Gunsberg, A. (1988). Improvised musical play: A strategy for fostering social play between developmentally delayed and non delayed preschool children. *Journal of Music Therapy*, 25, 178-191. DOI: 10.1093/jmt/25.4.178.
- Henderson, J. (1983). Music therapy to promote prosocial behaviors in aggressive adolescent boys - A pilot study. *Journal of Music Therapy*, 40, 234-267. DOI: 10.1093/jmt/40.4.283
- Hood, B. S. (1973). *The Effect of Daily Instruction in Public School Music and Related Experiences Upon Non-Musical Personal and School Attitudes of Average Achieving Third-Grade students*. (Unpublished Dissertation). Mississippi: Mississippi State University.
- James, R., Sigafos, J., Green, V., Lianconi, G., O'Reilly, M., Lang, R., Marschik, P. (2015). Music Therapy for Individuals with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. *Autism Review*, 2, 39 - 54. DOI 10.1007/s40489-014-0035-4
- Kanner, L. (1946). Irrelevant and metaphorical language in early infantile autism. *American Journal of Psychiatry*, 103, 242 - 246. DOI: 10.1007/s40489-014-0035-4
- Kaplan, R., & Steele, A. (2005). An analysis of music therapy program goals and outcomes for clients with diagnoses on the autism spectrum. *Journal of music therapy*, 46 (3), 15 - 31. DOI 10.1007/s40489-014-0035-4
- Kim, J., Wigram, T., & Gold, C. (2009). Emotional, motivational and interpersonal responsiveness of children with autism in improvisational music therapy. *Autism*, 13(4), 389 - 409. DOI: 10.1177/1362361309105660

- Kim, J. (2013). The trauma of parting: Endings of music therapy with children with autism spectrum disorders. *Nordic Journal of Music Therapy*, 23(3), 263-281. DOI: 10.1080/08098131.2013.854269
- Klin, A., & Volkmar, F. (2010). Autism and other pervasive developmental disorders. Στο S. Goldstein, & C. Reynolds, *Handbook of Neurodevelopmental and Genetic Disorders in Children*, 249-269. New York: Guilford Press.
- Kunimura, A. (2017). *Music Psychotherapy: An Interview with Dr. Yasmine Iliya*. Ανάκτηση Ιούνιος 12, 2018, από <http://www.harmonyresource.com>:
<http://www.harmonyresource.com/2015/02/11/music-psychotherapy-yasmine-iliya/>
- Montello, L. & Coons, E. (1998). Effects of Active Versus Passive Group Music Therapy on Preadolescents with Emotional, Learning and Behavioral Disorders. *Journal of Music Therapy*, 35 (3), 345-367. DOI: 10.1093/jmt/35.1.49
- Mundy , P., & Sigman , M. (1989). The theoretical implications of joint - attention deficits in autism. *Development and psychopathology*, 1, 173 - 183. DOI: 10.1017/S0954579400000365.
- Oldfield, A. (2004) A comparison of music therapy diagnostic assessment (MTDA) and the autistic diagnostic observation schedules (ADOS). Unpublished PhD Dissertation. Anglia Polytechnic University, Cambridge, UK.
- Parker, SK., Schwartz, B., Todd, J. (2004). Thimerosal-containing vaccines and autistic spectrum disorder: A critical review of published original data. *Pediatrics* 114(3), 793-804.
- Reschke-Hernandez, A. (2012). Music-Based Intervention Reporting for Children with Autism: Implications for Music Therapy Publication

- Guidelines. *Music Therapy Perspectives*, 30(2), 167-175. DOI: 10.1093/mtp/30.2.167.
- Rogers , S., Ozonoff, S., & Maslin - Cole, C. (1993). Developmental aspects of attachment behavior in young children with pervasive developmental disorders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 2, 1274 - 1282. DOI: 10.1093/mtp/30.2.167.
- Sandin, S., Lichtenstein, P., Kuja- Halkola, R., Larsson, H., Hultman, C., Reichenberg, A. (2014). The Familial Risk of Autism, *JAMA*, 311(17), 1770-7.
- Sadock, B., & Sadock, V. (2004). *Εγχειρίδιο κλινικής ψυχιατρικής*. Αθήνα: Παρισιάνου.
- Schopler, E., & Van Bourgondien , M. (1993). Introduction. Στο E. Schopler, & M. Van Bourgondien, *Preschool Issues in Autism*, 3-15. New York and London: Plenum Press.
- Singer- Vine, J. (2008, July 8). <http://www.wsj.com/>. Ανάκτηση Ιανουάριος 2, 2016, από <http://www.wsj.com/articles/SB121545978096433273>
- Thompson, G. A., McFerran, K. S., & Gold, C. (2013). Family-centered music therapy to promote social engagement in young children with severe autism spectrum disorder: a randomized controlled study. *Child: Care, Health and Development*, 40(6), 840-852. doi: 10.1111/cch.12121
- Wigram, T. (2002a) Indications in music therapy: evidence from assessment that can identify the expectations of music therapy as a treatment for Autistic Spectrum Disorder (ASD): meeting the challenge of Evidence Based Practice. *British Journal of Music Therapy*, 16, 11–28. DOI: 10.1177/135945750201600104
- Wheller, B., Shultis , C., & Polen , D. (2005). *Clinical training guide for the student music therapist*. Barcelona: Gilsum.

- Wolf, S. (2003). The history of autism. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 13, 201 - 208. Doi:10.1007/s00787-004-0363-5
- Woods, J., & Wetherby, A. (2003). Early identification of and intervention for infants and toddlers who are at risk for autism spectrum disorder. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 34, 180-193. Doi: 10.1111/cch.12121
- Wimpory, D., Chadwick, P., & Nash, S. (1995). Brief report: Musical interaction therapy for children with autism: An evaluative case study with two-year follow up. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 25, 541– 552. Doi: 10.1177/135945750201600104
- Wigram, T. (2002). Indications in music therapy: Evidence from assessment that can identify the expectations of music therapy as a treatment for autistic spectrum disorder (ASD); meeting the challenge of evidence based practice. *British Journal of Music Therapy*, 16, 11–28. Doi:10.1007/s00787-004-0363-5
- Winnicott, D.W. (1971). *Playing and Reality*. London: Tavistock Publications.
- Wimpory, D. C., & Nash, S. (1999). Musical interaction therapy—therapeutic play for children with autism. *Child Language Teaching and Therapy*, 15, 17–28. Doi:10.1007/s00787-004-0363-5
- Αντωνακάκης, Δ. (2000α). Εντύπωση, Διαχείριση και Επίδραση των Μουσικοκινητικών Ερεθισμάτων στον Εγκέφαλο: Μουσικοθεραπεία σε Παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες. Στο Κυπριωτάκης, Α. (επιμ) *Πρακτικά Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Αντωνακάκης, Δ. (2000β). Εξελικτική Μουσικοθεραπεία σε Παιδιά με Αναπτυξιακές Διαταραχές: Οι Μουσικοθεραπευτικές Δραστηριότητες Orff, ως Μέσο Πρώιμης Υποστηρικτικής

- Παρέμβασης. Στο Τζουριάδου, Μ. (επιμ.), *Πρώιμη Παρέμβαση, Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.
- Καλύβα, Ε. (2005). *Αυτισμός: Εκπαιδευτικές και θεραπευτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική εκπαίδευση στην ειδική παιδαγωγική*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κάκουρος, Ε., & Μανιαδάκη, Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή Προσέγγιση*. Αθήνα: Τυποθήτω.
- Σαλτζμπεργκ - Ουίτενγμπεργκ, Ί. (1995). *Η αυτογνωσία από ψυχαναλυτική θεώρηση και οι ανθρώπινες σχέσεις*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Φρανσίς, Κ., Βλασσοπούλου, Μ., & Αναγνωστόπουλος, Δ. (2013). Αναπτυξιακές Διαταραχές της παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Στο Γ. Παπαδημητρίου, Ι. Λιάππας, & Ε. Λύκουρας, *Σύγχρονη Ψυχιατρική* (σσ. 700 - 711). Αθήνα: ΒΗΤΑ.
- ΧαρίτουΦατούρου, Μ. (2004). *Σύγχρονες τάσεις της γνωστικής συμπεριφοριστικής ψυχοθεραπείας στην μετανεωτεριστική εποχή*. *Ψυχολογία*(11), σσ. 488 - 497.
- Χριστοπούλου, Α. (2008). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία του Ενήλικα*. Αθήνα: Τόπος .
- Αντωνοκάκης, Δ. (2001). Εξελικτική μουσικοθεραπεία σε παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές: Οι μουσικοθεραπευτικές δραστηριότητες Orff ως μέσο πρώιμης υποστηρικτικής παρέμβασης . Στο Μ. Τζουριάδου, *Πρώιμη παρέμβαση, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*. Θεσσαλονίκη : Προμηθεύς.
- Αγγέλου, Ι., & Αγγέλου, Ε. (2000). *www.noesi.gr*. Ανάκτηση Ιούνιος 12, 2018, από Tomatis (Τοματίς):
- <https://www.noesi.gr/book/intervention/tomatis>
- Καλύβα, Ε. (2005). *Αυτισμός. Εκπαιδευτικές και Θεραπευτικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Παπαζήση.

- Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική Εκπαίδευση στην ειδική παιδαγωγική*.
Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδάνος.
- Πολυχρονιάδου - Πρίνου , Λ. (1989). *Μουσική και Ψυχολογία. Εισαγωγή
στην Μουσικοθεραπεία*. Αθήνα: Θυμάρι .
- Μάτσα, Κ. (2008). *Οι ομάδες τέχνης στο 18 Άνω*. Αθήνα: Βιβλιοτεχνία Ο.Ε
& Μονάδα Απεξάρτησης 18 Άνω .
- Μάγκλαρη, Ε. (2007). *Αισθητηριακή Ολοκλήρωση*. Πρακτικά Σεμιναρίου.
Ανακτήθηκε 12/07/2018 από
http://www.reversemortgageguide.online/files4users/files/pdf/ais8HtiriakH_oloklHrwsH.pdf.
- Παπαδόπουλος, Α. (2000). *Μουσικοθεραπεία*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις
Πήγασος.

Παραρτήματα

Παράρτημα 1: Ερωτηματολόγιο